

Uvodnik



Privredni rast u dugom roku zavisi od velikoj broja faktora, među kojima, pored onih povezanih sa karakteristikama zemalja i globalnim ekonomskim kretanjima, kvalitet javnih politika ima ključni značaj. Od početka tranzicije, pre četvrt veka, Srbija je ostvarila solidne rezultate u pogledu dinamike privrednog rasta, što je povezano ne samo sa primenjenim politikama, već i sa niskom početnom osnovom. Ostvareni rezultati u pogledu privrednog rasta Srbije u poslednjih pet godina su takođe bili solidni, svrstavajući Srbiju u grupu sa još nekoliko evropskih privreda (Poljska, Albanija, Hrvatska, Irska i Malta) koje su ostvarile relativno visok rast u poređenju sa drugim evropskim zemljama. Ipak, negativan jaz razvijenosti Srbije u odnosu na evropski prosek ostaje i dalje izražen, a za osetniju konvergenciju sa evropskim zemljama biće potrebno da privreda Srbije u dužem vremenskom periodu ostvaruje stope privrednog rasta koje bi bile znatno veće od evropskog proseka. Da bi se to ostvarilo, potrebno je pored unapređenja kvaliteta institucionalnog okruženja, vladavine prava, podizanja kvaliteta obrazovanja i makroekonomske stabilnosti učiniti dalje korake u unapređenju strukturnih karakteristika ekonomske, odnosno pre svega fiskalne politike. Politika umerenog fiskalnog deficita i umerenog nivoa javnog duga predstavljaju preduslove makroekonomske stabilnosti i rasta, ali je za ubrzanje privrednog rasta i iskorak u pogledu opšteg društvenog blagostanja, neophodno dalje unapređenje efikasnosti politike javnih rashoda, kao i poreske politike.

Ubrzanje privrednog rasta u Srbiji u prethodnim godinama, između ostalog je posledica i snažnog rasta investicija – pre svega javnih i stranih privatnih. Ipak, period snažnog rasta zarada, koji je bio brži od rasta produktivnosti, uz kontinuiranu realnu aprecijaciju dinara prema evru, ostavio je negativne posledice po investiciju i izvoznu konkurentnost privrede Srbije. Moguće je da trendovi iz 2025. godine, koji ukazuju na snažno usporavanje priliva stranih investicija, predstavljaju rane signale ovih efekata. S druge strane, solidan privredni rast, negativni demografski i migracijski trendovi doveli su do osetnog smanjenja stope nezaposlenosti i raspo-

loživosti radne snage u Srbiji, što je takođe faktor koji može predstavljati ograničenje za dinamičan privredni rast u budućnosti. Ipak, stopa zaposlenosti u Srbiji je i dalje niža u odnosu na evropski prosek, dok je stopa aktivnosti na tržištu rada niža. Konačno, klimatske promene i rastući značaj koji se u Evropi pridaje zelenoj agendi, čini da pitanja povezana sa zaštitom životne sredine dobijaju sve veći značaj u kreiranju mera ekonomske, odnosno fiskalne politike. Primera radi, obaveza zemalja članica EU i onih koje plediraju ka članstvu, da u poreske sisteme uvedu akcize na širok spektar fosilnih energenata, kao i nova pravila EU o ekološkim carinama (CBAM), predstavljaju takođe relevantne činjenice koje je neophodno uzeti u obzir pri vođenju fiskalne politike u budućnosti. Za rešavanje pomenutih pitanja u cilju podsticanja dinamičnog i održivog rasta, neophodno je koncipiranje i primena koordinisanog seta mera iz različitih segmenata ekonomske politike, među koje spadaju i mere poreske politike.

Postojeći poreski sistem Srbije je uspostavljen 2001. godine, donošenjem poreskih zakona kojima se uređuju osnovnih poreski oblici, a koji se, uz brojne izmene i dopune i sada primenjuju. Bitan iskorak napravljen je zatim 2005. godine uvođenjem evropskog modela PDV-a, koji je zamenio porez na promet. Pored brojnih parametarskih reformi, nakon toga nije bilo suštinskih iskoraka u pogledu reforme poreskog sistema Srbije. Polazeći od navedenih okolnosti, zaključuje se da bi suštinska reforma poreskog sistema Srbije mogla pozitivno da doprinese privrednom rastu i održivom razvoju privrede i društva u Srbiji, fokusiranjem na nekoliko ciljeva: *i*) unapređenje izvozne i investicione konkurentnosti privrede, *ii*) smanjenje ekonomske nejednakosti, *iii*) podsticanje zelene tranzicije u cilju unapređenja kvaliteta životne sredine. Da bi se navedeni ciljevi ostvarili potrebno je sprovesti koherentan program prihodno neutralne poreske reforme, koja bi dovela do *smanjenja fiskalnog opterećenja rada* (kroz znatnije smanjenje stope doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, što bi moglo da utiče na smanjenje sive ekonomije, radnu aktivaciju stanovništva i jačanje cenovne konkurentnosti

privrede koje bi u srednjem roku delovalo podsticajno i na investicije), *blagog povećanja progresivnosti poreskog sistema* (kroz reformu poreza na dohodak građana i sistema oporezivanja imovine, nasleđa i poklona) i *razvoj sistema ekoloških poreza* (pre svega kroz širenje obuhvata i korekciju sistema akciza u cilju usklađivanja sa evropskim direktivama - uvođenje akciza na uglj i koks, te razradu drugih ekoloških poreza koji bi otklonili rizik negativnih posledica buduće primene ekoloških carina u EU). Konkretni parametri takve reforme ključno bi zavisili od visine postavljenih ciljeva. Ako bi npr. cilj bio znatno smanjenje fiskalnog opterećenja rada, da bi bila fiskalno održiva, poreska reforma bi pored povećanja progresivnosti poreza na dohodak i akciza, odnosno ekoloških poreza, verovatno morala da obuhvati i korekciju opštih poreza na potrošnju. U meri u kojoj se proceni da bi razvoj ekoloških poreza i korekcije poreza na potrošnju više pogodile siromašnije slojeve stanovništva, takva reforma bi trebalo da bude praćena i adekvatnom reformom sistema socijalne zaštite, kojom bi se ojačao položaj najugroženijih grupa.

Suštinska poreska reforma može predstavljati snažan podsticaj dinamičnom rastu i održivom razvoju Srbije, kroz unapređenje konkurentnosti, smanjenje nejednakosti i podršku zelenoj tranziciji. Ipak, iako ovakva reforma ima potencijal da doprinese dugoročnom blagostanju društva, njen značaj ne umanjuje potrebu za paralelnim sprovođenjem drugih reformi – od jačanja institucija i vladavine prava, preko unapređenja obrazovanja i tržišta rada, reforme politike javnih rashoda usmerene na podsticanje efikasnosti i transparentnosti, do razvoja funkcionalne i otvorene tržišne privrede. Samo koordinisanim pristupom, koji uvažava sve dimenzije ekonomskog razvoja, moguće je ostvariti trajan iskorak ka višem stepenu ekonomske konvergencije Srbije sa evropskim zemljama.

Beograd, septembar 2025. godine

Prof. dr Saša Randelović
Izvršni urednik Kvartalnog monitora